

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ТА НАГЛЯД ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Романов О. Д.

Метою статті є визначення особливостей громадського контролю та нагляду за діяльністю правоохоронних органів в умовах інформатизації сучасного суспільства. Для цього на підставі аналізу чинного законодавства та наукової літератури надано перелік правоохоронних органів в Україні, визначено ознаки громадського контролю та нагляду, окреслено проблеми забезпечення та захисту прав і свобод людини в контексті застосування сучасних цифрових технологій, надано характеристику інформаційних форм і методів контролю та нагляду за правоохоронною діяльністю. Визначено, що одним з найважливіших способів забезпечення законності та правопорядку в суспільстві є громадський контроль та нагляд за діяльністю правоохоронних органів. До системи правоохоронних органів в Україні віднесено спеціально створені державні органи, для яких виконання функцій застосування та охорони права є основним функціональним призначенням. Під поняттям громадського нагляду за діяльністю правоохоронних органів розуміється спостереження за дотриманням законності з боку правоохоронних органів, що здійснюється об'єднаннями громадян, громадянами особисто та медіа, та виключає їх безпосереднє втручання в діяльність правоохоронних органів. Використання контролю та нагляду за діяльністю правоохоронних органів передбачає: оцінювання громадської думки; аналіз діяльності правоохоронних органів; урахування результатів громадського контролю для вдосконалення правоохоронної діяльності. Визначено можливості цифрових технологій для взаємодії різних інститутів громадянського суспільства та окремих громадян із правоохоронними органами, зокрема під час здійснення контролю за їхньою діяльністю. Реалізація таких форм громадського контролю та нагляду, як проведення громадського моніторингу, громадських обговорень, громадських (публічних) слухань тощо, суттєво спрощується при використанні відповідних цифрових технологій як у часовому, так і в територіальному аспекті та підвищує їхню репрезентативність. Сформульовано проблеми, пов'язані

з подальшими перспективами цифровізації суспільних відносин у сфері правоохоронної діяльності.

Ключові слова: правоохоронні органи; правоохоронна діяльність; права та свободи людини і громадянина; громадянське суспільство; громадський контроль та нагляд; інформатизація суспільних відносин.

Romanov O. D. Public control and supervision of law enforcement agencies amidst informatization of public relations

The purpose of the article is to determine the features of public control and supervision of the activities of law enforcement agencies in the conditions of informatization of modern society. For this, based on the analysis of current legislation and scientific literature, a list of law enforcement agencies in Ukraine is provided, signs of public control and supervision are identified, problems of ensuring and protecting human rights and freedoms in the context of the use of modern digital technologies are outlined, information forms and methods of control and supervision are described. Law enforcement activities. It was determined that one of the most important ways to ensure law and order in society is public control and supervision of the activities of law enforcement agencies. The system of law enforcement bodies in Ukraine includes specially created state bodies for which the performance of law enforcement and protection functions is the main functional purpose. The concept of public supervision over the activities of law enforcement agencies is understood as monitoring of compliance with the law by law enforcement agencies, which is carried out by associations of citizens, citizens in person and the media, and excludes their direct interference in the activities of law enforcement agencies. The use of control and supervision over the activities of law enforcement agencies involves: assessment of public opinion; analysis of the activities of law enforcement agencies; taking into account the results of public control to improve law enforcement activities. The possibilities of digital technologies for the interaction of various institutions of civil society and individual citizens with law enforcement agencies, in

particular during the control of their activities, have been identified. The implementation of such forms of public control and supervision as public monitoring, public discussions, public (public) hearings, etc., is significantly simplified when using appropriate digital technologies in both temporal and territorial aspects and increases their representativeness. Problems related to further prospects of digitalization of public relations in the field of law enforcement activities are formulated.

Keywords: *law enforcement agencies; law enforcement activity; human and citizen rights and freedoms; civil society; public control and supervision; informatization of social relations.*

Громадянське суспільство є самостійною і самодостатньою категорією, а тому воно має право обирати способи і форми взаємодії з державою, до яких належить і здійснення контролю за діяльністю її інститутів. Одним з найважливіших способів забезпечення законності та правопорядку в суспільстві є громадський контроль та нагляд за діяльністю правоохоронних органів, завдяки якому забезпечується режим законності в діяльності відповідних органів, а отже, реально забезпечуються права та свободи громадян. Цей вид контролю не має державно-владного характеру, проте не можна применшувати його роль у забезпеченні законності в діяльності правоохоронних органів.

Громадський контроль та нагляд за діяльністю правоохоронних органів в Україні був предметом наукових досліджень О.М. Бандурки, С.Г. Брателя, С.Ф. Денисюка, А.Т. Комзюка, С.В. Медведенка, О.М. Музичука та інших авторів. Проте наразі це питання не можна вважати вирішеним на методологічному і практичному рівнях.

Метою цієї статті є визначення особливостей громадського контролю та нагляду за діяльністю правоохоронних органів в умовах інформатизації сучасного суспільства, у зв'язку із чим заплановано на підставі аналізу чинного законодавства та наукової літератури дати перелік правоохоронних органів в Україні, визначити ознаки громадського контролю та нагляду, окреслити проблема забезпечення та захисту прав і свобод людини в контексті застосування сучасних цифрових технологій, надати характеристику інформаційних форм і методів контролю та нагляду за правоохоронною діяльністю.

Правоохоронні органи - це державні органи, спеціально призначені для виконання найважливіших завдань забезпечення законності і правопорядку, охорони та захисту прав громадян. Як слушно зауважив академік В.Я. Тацій, «поняття

«правоохоронні органи» є одним із найбільш невизначених в українському правознавстві, внутрішньо суперечливим і надмірним за обсягом» [11, с. 3]. Незважаючи на часте вживання цього словосполучення в науковій і професійній сфері, а також у повсякденному спілкуванні, віднайти чітке його визначення та вичерпний перелік усіх правоохоронних органів нині практично неможливо. Серед науковців, які виявляють значний інтерес до згаданої проблематики, немає єдиної думки із цього приводу. А значна кількість наукових публікацій із цієї теми все одно залишає більшість важливих питань невирішеними та дискусійними. Такий стан речей, як уже було зауважено, пов'язаний з відсутністю чіткого тлумачення терміна «правоохоронні органи» та пов'язаних із ним категорій, що є причиною неоднозначного розуміння та подекуди суперечливого законодавчого визначення цих понять.

Сьогодні правоохоронні органи України - це державні органи, визначені в законах України як правоохоронні або ж такі, що здійснюють правоохоронні чи правозастосовні функції [13]. А система правоохоронних органів розглядається як сукупність системних, структурованих ієрархічних зв'язків, що охоплюють взаємопов'язані і впорядковані елементи цілісної системи, утворюючи стійку цілісну організовану систему правоохоронних органів та інших суб'єктів правоохоронної діяльності, які забезпечують охорону та захист прав і законних інтересів громадян, безпеку суспільства і держави від протиправних посягань [9, с. 7].

Таким чином, до цієї системи в Україні слід віднести спеціально створені державні правоохоронні органи, для яких виконання правозастосовних і правоохоронних функцій є основним функціональним призначенням та які мають чітко визначені законодавчі завдання та правоохоронну функцію й покликані забезпечити: охорону прав і свобод громадян; захист життя громадян; охорону та захист інтересів суспільства і держави; державну безпеку; охорону державного кордону; функціонування економіки держави; виконання кримінальних покарань; публічну безпеку і порядок; правопорядок і військову дисципліну серед військовослужбовців Збройних сил України; охорону органів державної влади України та посадових осіб, уживають заходів із запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень [3, с. 41]. Правоохоронні органи України можна розглядати через їх поділ на групи:

1) основні, до яких належать: Національна поліція, Національне антикорупційне бюро, Державне бюро розслідувань, Державна податкова служба, Державна прикордонна служба, Державна митна служба, Військова служба правопорядку у Збройних силах, Державна кримінально-виконавча служба, органи державної лісової охорони;

2) органи, які поряд з основною діяльністю реалізують певні правоохоронні функції: Служба безпеки, Національна гвардія, органи державного фінансового контролю, Національне агентство з питань запобігання корупції, Державна виконавча служба, органи рибоохорони, управління державної охорони, Державна служба з надзвичайних ситуацій, Державна міграційна служба, Державна екологічна інспекція та деякі інші центральні органи виконавчої влади.

Виконання завдань, покладених на вищезгадані правоохоронні органи, передбачає зокрема можливість застосування ними заходів державного примусу стосовно певних суб'єктів правовідносин. Відповідно, з метою запобігання можливим порушенням з боку правоохоронних органів має бути створений ефективний механізм контролю та нагляду за їхньою діяльністю. На думку науковців [1; 2; 4; 6; 7], такий механізм має передбачати дві складові. По-перше, контроль, який здійснюється за діяльністю правоохоронних органів безпосередньо державою та може бути зовнішнім і внутрішнім. По-друге, відповідно до ст. 10 Закону України «Про національну безпеку», найважливішим напрямом у цьому плані стають завдання забезпечення громадського нагляду з боку інститутів громадянського суспільства за діяльністю правоохоронних органів, до того ж діяльність саме цих органів безпосередньо впливає на безпеку суспільства та держави, прав та свобод людини і громадянина.

Громадський контроль впливає з конституційного права громадянина України брати участь в управлінні своєю країною (ст. 38 Конституції України [5]) і є контролем громадянського суспільства за діяльністю органів державної влади з метою запобігання можливим порушенням у їхній діяльності. Чим ефективнішим буде цей контроль, тим якісніше правоохоронні органи виконуватимуть покладені на них завдання. Таким чином, громадський контроль забезпечує дотримання правоохоронними органами суспільних інтересів.

Про необхідність запровадження контролю з боку інститутів громадянського суспільства за діяльністю правоохоронної системи вперше було

заявлено у 2003 р. в Законі України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» (утратив чинність), яким було закладено правові засади організації і здійснення демократичного цивільного контролю над правоохоронними органами держави з метою захисту національних інтересів України, утвердження і зміцнення конституційних засад демократичної, правової держави.

Контроль громадських інститутів над органами держави - об'єктивна необхідність, яка пояснюється тим фактом, що взаємодія має дозволяти суспільству, з одного боку, контролювати діяльність органів державної влади, зокрема правоохоронних, а з іншого - перешкоджати некомпетентному втручанням в їхню діяльність. А різні форми громадського контролю прямо чи опосередковано впливають як на формування громадянського суспільства, його інститутів, так і на становлення та здійснення державної влади.

Отже, громадський контроль та нагляд як вид соціального контролю є функцією громадянського суспільства і способом залучення населення до управління суспільством та державою. Він є важливою формою реалізації демократії, оскільки дає можливість населенню брати участь у державному управлінні, вирішенні державних і громадських справ, активно впливати на діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування [10, с. 10].

Варто наголосити на тому, що законодавцем досі не надано тлумачення терміна «громадський контроль», саме тому доцільним є розгляд теоретичних підходів та думок науковців щодо розуміння та визначення цього поняття. Сутність контролю в науці достатньо досліджена. В. Гарщук зауважує, що контроль - це основний засіб забезпечення законності й дисципліни в різних галузях господарства [2, с. 58]. Л. Наливайко й А. Орешкова у своїй роботі приділили значну увагу терміну «громадський контроль», виділили його як один із видів соціального контролю у формі публічної перевірки діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування з використанням комплексу здійснюваних відповідно до Конституції і законів України правових, організаційних, інформаційних заходів із боку громадян та їх об'єднань в умовах розбудови демократичної, соціальної, правової держави [8, с. 51].

У свою чергу професор В.Л. Грохольський розглядає громадський контроль як систему відносин громадянського суспільства з державою, яка базується на підзвітності органів державної

виконавчої влади органам державної законодавчої влади (парламентський контроль) та недержавним структурам (громадськість) [4, с. 163].

У цій дискусії ми підтримуємо позицію професора С.Г. Брателя, який звертався до цього питання у своєму дисертаційному дослідженні, про те, що громадськість може здійснювати лише нагляд над правоохоронними органами. У контексті дослідження загальнотеоретичних аспектів громадського контролю, вирішуючи актуальну проблему співвідношення та розмежування понять «контроль» і «нагляд», професор С. Братель указав, що «контроль відносно нагляду є ширшим поняттям, тобто нагляд можна розглядати як елемент контролю або як контроль, звужений відносно сфери свого застосування» [1, с. 5]. У зв'язку із чим було запропоновано поняття громадського нагляду за діяльністю правоохоронних органів, розуміючи під ним спостереження за дотриманням законності з боку правоохоронних органів, що здійснюється об'єднаннями громадян, громадянами особисто та медіа, та виключає їх безпосереднє втручання в діяльність правоохоронних органів [1, с. 15]. Недоцільність використання поняття «громадський контроль» щодо сектора безпеки та оборони, який повинен здійснюватися в конкретних межах, формах та з дотриманням чітко визначених принципів, згодом законодавець закріпив Законом України від 17.09.2020 р. «Про розвідку»: у назві та частині першій ст. 10 Закону України «Про національну безпеку» замінивши слова «громадський контроль» словами «громадський нагляд».

Проведений аналіз думок науковців дозволяє виділити загальні цілі громадського контролю та нагляду:

– забезпечення реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина правоохоронними органами;

– забезпечення врахування громадської думки, пропозицій та рекомендацій громадян, громадських об'єднань після прийняття рішень правоохоронними органами;

– загальна оцінка діяльності правоохоронних органів із захисту прав і свобод людини та громадянина.

Демократичний механізм передбачає різні форми громадського контролю за діяльністю органів державної влади: громадський моніторинг, громадські перевірки, громадські експертизи, громадські обговорення, громадські (публічні) слухання та інші форми взаємодії. Повною мірою це стосується правоохоронних органів. У зв'язку

з тим, що правоохоронні органи працюють безпосередньо з населенням, уся їхня діяльність так чи інакше пов'язана з інтересами населення, реалізацією їхніх прав і свобод та належить до виду соціальної діяльності, що об'єктивно передбачає неминучість виникнення взаємодії з громадськими інститутами. Конституція і закони України (зокрема ст. 10 Закону України «Про національну безпеку») гарантують громадським об'єднанням, зареєстрованим у встановленому законом порядку, можливість:

1) отримувати в установленому порядку від державних органів, зокрема від керівників складових сектору безпеки і оборони, інформацію з питань діяльності складових сектору безпеки і оборони, крім інформації з обмеженим доступом;

2) здійснювати дослідження з питань національної безпеки і оборони, публічно презентувати їх результати, створювати для цього громадські фонди, центри, колективи експертів тощо;

3) проводити громадську експертизу проєктів законів, рішень, програм, представляти свої висновки і пропозиції для розгляду відповідним державним органам;

4) брати участь у громадських дискусіях та відкритих парламентських слуханнях з питань діяльності і розвитку сектору безпеки і оборони, питань правового і соціального захисту працівників правоохоронних органів, зокрема звільнених у запас чи відставку, та членів їхніх сімей.

Завдяки громадському контролю та нагляду забезпечується режим законності в діяльності правоохоронних органів, отже, реально захищаються права та свободи громадян.

Особливістю громадського контролю та нагляду за діяльністю правоохоронних структур є властива йому мінливість та певна непостійність. Крім того, йому притаманна така риса, як суб'єктивність. На суб'єктивні фактори не можна не зважати при оцінюванні результатів громадського контролю та нагляду, адже вони похідні від суспільної свідомості загалом. У даному аспекті на результати контролю впливають та його спотворюють фактори, пов'язані, наприклад, із чийось негативним індивідуальним досвідом спілкування з правоохоронцями, із чутками, іноді забобонами, а також певними сформованими стереотипами, що посилюються відсутністю об'єктивної інформації про діяльність органів правопорядку. До того ж ця діяльність має переважно закритий характер в силу своєї специфіки.

Однак, незважаючи на суб'єктивну форму, результати громадського контролю та нагляду

завжди об'єктивні, тому що в їхній основі лежать реальні умови життєдіяльності людей. Кінцева об'єктивність цивільного контролю дозволяє використовувати його як спосіб контролю за діяльністю правоохоронних органів, які не можуть ігнорувати його та зобов'язані його використовувати або враховувати для формування цілей, завдань, що стоять перед ними (наприклад, відповідно до ст. 86 Закону України «Про Національну поліцію», керівники територіальних органів поліції зобов'язані регулярно оприлюднювати статистичні та аналітичні дані про вжиті заходи щодо виявлення, запобігання та припинення порушень публічного порядку на офіційних вебпорталах органів, які вони очолюють).

Використання контролю та нагляду за діяльністю правоохоронних органів передбачає:

– по-перше, оцінювання громадської думки, що включає врахування факторів, які спотворюють об'єктивність громадської думки;

– по-друге, оскільки результати громадського контролю за своїм характером завжди неоднорідні й плюралістичні, повинен мати місце аналіз конкретних факторів діяльності правоохоронних органів, які головним чином формують як позитивну, так і негативну громадську думку;

– по-третє, оцінювання й аналіз результатів громадського контролю передбачає його врахування й використання для вдосконалення організаційної та правової діяльності органів правопорядку.

Крім того, реалізація тих чи інших форм громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів сприяє інформуванню громадянського суспільства про стан реалізації правоохоронної політики в державі, а отже, безпосередньо впливає на зниження можливої соціальної напруги в суспільстві, адже її предметом є діяльність правоохоронних органів, а об'єктом – забезпечення прав, свобод та законних інтересів громадян при провадженні правоохоронної діяльності.

Результати громадського контролю можуть впливати на діяльність правоохоронних органів безпосередньо чи опосередковано. Безпосередньо – це коли за результатами здійснення, наприклад, будь-якої громадської перевірки чи громадського обговорення, проведення будь-яких громадських (публічних) слухань за фактами порушення законності в діяльності певного правоохоронного органу, усередині структури приймається управлінське рішення, спрямоване на вдосконалення його діяльності. Це може бути, наприклад, організаційно-розпорядчий акт

відновлювального характеру, коли відновлюється вихідне правове становище індивіда, і він отримує можливість знову користуватися суб'єктивними благами (наприклад, у разі необґрунтованого притягнення до відповідальності), або притягнення до відповідальності працівника правоохоронного органу, якщо приймається рішення щодо винності його в учиненні правопорушення.

Правоохоронні органи, використовуючи результати громадського контролю та нагляду, мають можливість більш об'єктивно й повно оцінювати свою діяльність, її якість, ефективність та соціальні наслідки, отримати уявлення про реальний стан обговорюваного в суспільстві питання.

Водночас потребує вдосконалення механізм такого інформаційного обміну думками, коли пропозиції громадян стають надбанням правоохоронних органів.

На думку науковців і практиків, сучасним і досить ефективним є використання електронного майданчика в мережі Інтернет, що дає змогу проводити громадські онлайн обговорення у вигляді дистанційних дискусій. На сучасному етапі в епоху інформатизації суспільство вже не мислить свого існування без інформаційних технологій, які дуже швидко проникають практично в усі сфери життєдіяльності сучасної людини.

Цифрові технології забезпечують можливості побудови таких форм функціонування громадянського суспільства, а також публічної діяльності конкретних громадян, які за рахунок широкого використання інтернет-простору, різноманітних цифрових технологій та різних «месенджерів» забезпечують принципово новий рівень взаємодії різних інститутів громадянського суспільства та окремих громадян із правоохоронними органами, зокрема під час здійснення контролю за їхньою діяльністю.

Реалізація таких форм громадського контролю та нагляду, як проведення громадського моніторингу, громадських обговорень, громадських (публічних) слухань тощо, суттєво спрощується при використанні відповідних цифрових технологій як у часовому, так і в територіальному аспекті та підвищує їхню репрезентативність. Тому застосування Інтернет-ресурсів також дає змогу прискорити процес доведення необхідної інформації до відома зацікавлених осіб та розширити доступ громадян до участі в них. Особливістю громадських обговорень як форми громадського контролю є інформаційний обмін, закладений в правову природу цього інституту. Завдяки участі в такій формі громадського контролю

громадянин реалізує своє право на інформацію, передбачене Конституцією України, законами України від 13.01.2011 р. «Про доступ до публічної інформації» та від 13.12.2022 р. «Про медіа». Медіа, зокрема цифрові, висвітлюючи питання національної безпеки і оборони, інформують суспільство про стан захисту національних інтересів України.

Нові цифрові технології покликані якомога ефективніше служити громадянам, сприяти створенню сучасних дієвих інструментів реалізації громадянами своїх конституційних прав. Інформаційні технології сприяють переміщенню взаємовідносин населення і правоохоронних органів у цифровий простір, що забезпечує вільну взаємодію кожного громадянина з необхідними йому органами влади, що впливає на підвищення ефективності діяльності влади, відповідальності за свої дії, реалізацію багатьох прав і свобод людини та громадянина.

Водночас, нормативно-правовий механізм реалізації зауважень, рекомендацій, пропозицій, отриманих у ході громадських обговорень, детально не виписано, що ускладнює контроль за їх урахуванням. Прийняття Закону України від 02.07.2015 р. «Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» щодо електронного звернення та електронної петиції» дає правові підстави в контексті моніторингу нормативно-правових актів, які зокрема регулюють правоохоронну діяльність, узагальнити отриманий досвід і розглянути його як можливу правову базу для регулювання питань громадських слухань і громадських обговорень з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Такий підхід відповідає впровадженню в Україні ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд». Зокрема в плані дій із впровадження цієї ініціативи у 2018-2020 роках, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 р. № 1088-р, констатується відсутність консолідованої інформації щодо реагування правоохоронних органів на відповідні звернення громадськості.

Результатом громадських слухань і громадських обговорень може стати громадська ініціатива, що має на меті скасування, доповнення чи зміну чинного або прийняття нового нормативного акта. Мета формування механізму громадської ініціативи - розширення можливих форм реалізації права громадян України на участь в управлінні справами держави шляхом впровадження нового інформаційного каналу, яким громадянське суспільство могло б висловлювати свою думку

з конкретних питань і гарантувати реакцію державних органів на цю інформацію.

Реалії сучасного цифрового світу такі, що новизна та швидкість поширення та впровадження інформаційних технологій здатні:

- забезпечити більші можливості для врахування думки користувачів Інтернет-ресурсів у правоохоронній діяльності органів державної влади;
- зумовити фактичне використання суспільством інтерактивних можливостей для організації нагляду за правоохоронною діяльністю відповідних органів влади, а отже забезпечити реальну участь індивіда в управлінні справами держави.

Таким чином задовольняються суспільні очікування та запити, забезпечується необхідний рівень довіри громадськості до правоохоронних органів. Ідеться про забезпечення реальної дії ст. 5 Конституції України, відповідно до якої «носієм суверенітету та єдиним джерелом влади в Україні є народ».

Повсюдне поширення інформаційних технологій є таким, що не лише громадяни використовують цифрові технології, щоб здійснювати нагляд за діяльністю правоохоронних органів. Водночас це роблять самі правоохоронні органи. Оскільки державна політика у сфері національної безпеки спрямована на захист людини і громадянина, їхніх життя й гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності, це неможливо без зворотного зв'язку з інститутами громадянського суспільства. Таке завдання суттєво спрощується в умовах цифровізації суспільних відносин. Зазначені завдання можуть бути виконані лише за наявності в правоохоронних органів необхідної та достовірної інформації від громадянського суспільства про їхню діяльність. Способи її одержання різні. Реалії цифрового світу такі, що сучасні інформаційні технології дозволяють цю інформацію отримувати фактично безпосередньо, причому двома каналами: внутрішнім і зовнішнім.

Отримання інформації внутрішніми каналами забезпечується здебільшого власною діяльністю правоохоронних органів, які створюють, наприклад, спеціальні служби, які проводять опитування різних категорій населення. Крім того, поширеною практикою стає створення універсальних, максимально простих, зручних і зрозумілих для більшості населення електронних приймалень на сайтах правоохоронних органів, створення у відкритій мережі Інтернет умов для публічного обговорення дій тих чи інших правоохоронних органів. Відповідні діалоги та обговорення в мережі, телеконференції, дискусії тощо також є важливим

джерелом отримання інформації, яка може бути використана правоохоронним органом при виконанні різноманітних службових завдань та вдосконаленні власної діяльності. Крім того, завдяки інформаційним технологіям громадяни отримують можливість безпосередньо ставити запитання, що їх цікавлять, пов'язані з діяльністю того чи іншого правоохоронного органу, з можливістю в максимально короткі строки отримати на них необхідні відповіді.

Для практичної реалізації громадського контролю та нагляду, на нашу думку, необхідно створити відповідні сайти, на які може надходити інформація (відео, аудіо, електронні документи), зокрема й анонімна, від представників громадськості щодо протизаконної діяльності працівників правоохоронних органів [6].

Здобуття зовнішньої об'єктивної інформації про діяльність правоохоронних органів також суттєво спрощується в умовах фактичної інформаційної відкритості практично всіх суспільних відносин. Використовуючи отриману від інститутів громадянського суспільства за допомогою інформаційних технологій інформацію про власну діяльність, правоохоронні органи повинні враховувати два важливі моменти: найчастіше відсутність інтересу населення до їхньої роботи визначає стійкі позитивні тенденції в правоохоронній діяльності як на рівні країни, так і на рівні певного регіону. У цьому випадку це явище нормальне й природне.

Але набагато частіше причиною вказаної байдужості є небажання людей контактувати з правоохоронними органами, зневіра людей у справедливість їхніх дій та зрештою страх перед ними, що свідчить про падіння престижу правоохоронних органів, пов'язаного з наявними випадками порушень законності в їхній діяльності та її низьку ефективність, отже, передбачає вжиття заходів різного характеру з виправлення ситуації. Це можуть бути, наприклад, заходи організаційно-правового характеру, пов'язані з удосконаленням діяльності правоохоронного органу, або конкретні міри впливу на працівників правоохоронних органів, які вчинили ті чи інші правопорушення. Дія цих заходів має бути спрямована на нейтралізацію причин, що викликають порушення законності в їхній діяльності, усунення негативних наслідків. У комплексі з ними повинні використовуватися різні заходи виховного характеру, спрямовані на формування високої правової та професійної культури правоохоронців, які передбачають їхню професійну компетентність, знання законодавства, уміння в ньому орієнтуватися.

У сукупності практична реалізація комплексу цих заходів дозволяє реально забезпечити досягнення цілей, що стоять перед правоохоронними органами, а отже, вплинути на формування про них справді об'єктивної громадської думки.

Сьогодні ми є свідком стрімкого розвитку цифровізації суспільних відносин [12]. Епоха цифрових технологій дає абсолютно нові та якісно інші можливості для реалізації прав і свобод людини та громадянина. Водночас ці технології створюють нові виклики та загрози для безпечного існування соціуму, адже використання цифрових технологій не тільки забезпечує реалізацію прав і свобод людини, а й може безпосередньо торкатися багатьох його фундаментальних прав.

Повною мірою це стосується взаємодії інститутів громадянського суспільства з правоохоронними органами при здійсненні нагляду за їхньою діяльністю. З одного боку, використання сучасних цифрових технологій значно розширює можливості здійснення цього нагляду. І це є позитивним фактором. З іншого боку, якщо метою користувачів цих технологій є, наприклад, дезорганізація діяльності того чи іншого правоохоронного органу або дискредитація конкретної посадової особи, це вже речі іншого порядку. Зловживання цими технологіями - це, на жаль, також реалії сучасного світу.

Ураховуючи всеохоплюючий масштаб науково-технічного та інформаційно-технологічного розвитку і, насамперед, його цифрового сегменту, спробуємо сформулювати лише найважливіші, на нашу думку, виклики та загрози, пов'язані з подальшими перспективами цифровізації суспільних відносин у сфері правоохоронної діяльності:

- подолання низької цифрової грамотності, яка наразі заважає налагодити механізми громадського контролю, орієнтовані на підвищення рівня залучення громадян до здійснення нагляду над правоохоронними органами;
- удосконалення постійного моніторингу громадської думки, орієнтованого не лише на показники оцінки правоохоронної діяльності, але й на низку інших показників, що дозволяють виявляти факти порушень норм професійної етики, службової дисципліни правоохоронців тощо;
- активізацію роботи підрозділів зв'язків із громадськістю щодо систематичного й оперативного оприлюднення публічної інформації на офіційних вебсайтах;
- розроблення системи індикаторів оцінки діяльності громадських рад, які здійснюють

громадський контроль за правоохоронною діяльністю з метою активізації та підвищення ефективності їх діяльності;

– запобігання підміні громадського контролю втручанням у діяльність правоохоронців з боку медіа, маловідомих та створених у пропагандистських цілях громадських організацій та окремих громадян, які мають особисті чи корпоративні інтереси.

Численні дослідження показують, що ефективність контролю з боку суспільства формується за наявності в громадян дієвих механізмів об'єктивного моніторингу та реагування на можливі дисфункції діяльності правоохоронних органів. У зв'язку із цим сьогодні слід порушити питання про необхідність створення спеціального правового механізму громадського нагляду за діяльністю правоохоронних органів для забезпечення балансу прав і законних інтересів особи, суспільства, держави, пов'язаних з оборотом інформації, а також установити загальні вимоги до державних інформаційних систем, які розроблятимуться, вестимуться та підтримуватимуться відповідними правоохоронними органами. У ньому мають бути визначені основні форми обороту інформації, установлені права та обов'язки його учасників, а також підстави, форми й межі застосування інформаційних технологій у правоохоронній діяльності відповідних суб'єктів права. Водночас сфера громадського нагляду може бути обмежена виключно Законом України «Про державну таємницю».

Література

1. Братель С.Г. Громадський контроль за діяльністю міліції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07; Київськ. нац. ун-т внутр. справ. К., 2007. 22 с.

2. Гаращук В. Контроль та нагляд у державному управлінні. Харків : Фоліо, 2002. 176 с.

3. Голодник Ю. А. Загальна характеристика системи правоохоронних органів України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2023. Вип. 3(50). С. 39-43.

4. Грохольський В. П. Особливості громадського контролю за діяльністю науково-дослідних установ судових експертиз. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 6. Т. 1. С. 161-164.

5. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

6. Медведенко С. В. Поняття та форми громадського контролю за діяльністю Національної поліції України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 2(27). С. 32-36.

7. Музичук О. М. Контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні: адміністративно-правові засади організації та функціонування: дис. ... д-ра юрид. наук. 12.00.07. Харківськ. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2010. 481 с.

8. Наливайко Л. Р., Орешкова А.Ф. Громадський контроль в умовах сучасних євроінтеграційних процесів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 47-55.

9. Науменко С. М. Адміністративно-правові засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Суми, 2019. 20 с.

10. Пришляк Г. Я. Правові форми демократичного контролю в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Львів, 2011. 20 с.

11. Тацій В. Поняття та система правоохоронних органів: у контексті системних змін до Конституції України. *Загальні проблеми правової науки*. 2012. № 4 (71). С. 3-17.

12. Хаустова М. Г. Поняття цифровізації: національні та міжнародні підходи. *Право та інновації*. 2022. № 2 (38). С. 7-18.

13. Хлистік М. А. Визначення поняття правоохоронного органу в законодавстві України. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського*. 2021. Т. 32 (71) № 4. С. 49-53.

Романов О. Д.,
аспірант
Одеського державного університету
внутрішніх справ